

broj XXIII

Bilten

Škole političkih studija

Podgorica, oktobar 2020.

Škola političkih studija, Crna Gora
oktobar 2020. godine

Urednica

Jelena Ristović

Autori

Olivera Slavnić

Darko Ivanović

Vuk Maraš

Suzana Radević

Danilo Papović

Korektura

Jelena Ristović

Prelom i dizajn

Zoran Zola Vujačić

Stavovi izneseni u ovom izvještaju ne moraju nužno odražavati mišljenje Ambasade Kraljevine Norveške, Balkanskog fonda za demokratiju Njemačkog Maršalovog fonda Sjedinjenih Američkih Država ili njihovih partnera. Izrazi koji se u ovom izvještaju koriste za fizička lica u muškom rodu podrazumijevaju izraze u ženskom rodu.

*“This project is financially supported by The Royal Norwegian Embassy in Belgrade
<https://www.norway.no/en/serbia/> ”*

*“Realizaciju projekta finansijski je podržala ambasada Kraljevine Norveške u Beogradu
<https://www.norway.no/en/serbia/> ”*

SADRŽAJ

<i>Uvod</i>	4
<i>Olivera Slavnić</i>	5
<i>Darko Ivanović</i>	7
<i>Vuk Maraš</i>	9
<i>Suzana Radević</i>	11
<i>Danilo Papović</i>	12

Uvod

Dragi alumnisti i prijatelji,

Pred vama je 23. Bilten crnogorske Škole političkih studija koji objavljuje Građanska alijansa u sklopu šire Asocijacije škola političkih studija Savjeta Evrope. Kao i u svim prethodnim izdanjima, trudili smo se da motivišemo alumniste naše Škole da pruže osvrt na aktuelne društvene i političke teme, a u kontekstu tekućih reformi i procesa pristupanja Evropskoj uniji.

I ovog puta – tema je i više nego relevantna: „Kako ubrzati proces evropskih integracija“, i ovog puta – sa nama sa istaknuti novinari i NVO aktivisti, koji iz perspektive svojih profesija i profesionalnog iskustva pokušavaju da odgovore na početno pitanje. U međuvremenu, objavljen je još jedan godišnji izvještaj Evropske komisije, koji je jasno ukazao da je kompletni integrativni proces usporen i da višegodišnje izbjegavanje suočavanja i rješavanja nagomilanih problema u oblasti zaštite ljudskih prava i vladavine zakona – postaje ogromna prepreka daljem napretku.

No, ono što je novina – ovo izdanje Biltena dolazi u jeku priprema za formiranje vlade, koju će činiti nova parlamentarna većina. Samim tim, očekivanja su znatno veća i nadamo se da će poruke autora tekstova Biltena pomoći pri definisanju prioriteta nove vlade.

Jelena Ristović,
koordinatorka Škole političkih studija

OLIVERA SLAVNIĆ
Radio Crne Gore, novinarka
oslavnic@gmail.com

Kako do Evrope?

Da li će glavni prioritet buduće državne politike biti integracija Crne Gore u Evropsku uniju zavisi od političke volje nove Vlade u formiranju. Jedan od indikatora ozbiljnosti države da će prihvatiti i primjenjivati standarde EU predstavljaće odluka o ponovnom osnivanju Ministarstva za evropske integracije, umjesto dosadašnje Kancelarije, kao dijela Ministarstva vanjskih poslova.

Ključni zadaci potencijalnog Ministarstva za evropske integracije trebalo bi da budu: vođenje i koordinacija pregovaračkog procesa, izrada programa pristupanja, informisanje javnosti o stepenu usvojenih standarda i budućim izazovima, konkretizacija ispunjavanja preporuka EU sa kontrolnom funkcijom, davanje stručne pomoći drugim ministarstvima i institucijama po dubini u usvajanju evropskih standarda. Značajnija uloga resora evropskih integracija nego u prethodnom periodu trebalo bi da rezultira zatvaranjem pregovaračkih poglavlja i donošenjem odluke o datumu prijema Crne Gore u članstvo Evropske unije.

Na proteklim parlamentarnim izborima Crna Gora je pokazala da je usvojila, ili osvojila, još jednu ključnu vrijednost Evropske unije - održani su slobodni i fer izbori, odziv i zainteresovanost građana bili su izuzetno visoki, nijedna učesnica izbora nije iznijela značajniju primjedbu, te se u takvom ambijentu pokazalo da su vlast i parlamentarna većina u Crnoj Gori promjenljive kategorije, a da su političke promjene na osnovu slobodne volje građana prihvatile sve strane.

U dosadašnjem procesu evropskih integracija Crna Gora je značajno uskladila propise sa pravnom tekovinom EU, dok se glavna primjedba Evropske komisije odnosi na primjenu tih propisa i izgradnju nezavisnih institucija. U najširem smislu Crna Gora ima problem sa: vladavinom prava, korupcijom, klijentelizmom, partitokratijom, slobodom pojedinca, slobodom medija, neizgrađenim institucijama, političkim uticajem na formalno nezavisne institucije, visokom prezaduženošću i opterećenjem javnih finansija koji znatno prelaze Mastihtske kriterijume.

Iako su i u ovim oblastima dostignuti određeni standardi, Crna Gora je i dalje na prekretnici – da li će unaprijediti i sprovesti do sad usvojene standarde, ili će eventualno dodatno nazadovati. Budući, najavljeni konstituenti vlasti u Crnoj Gori imaju priliku da, na bazi nesporne izborne volje građana i nesumnjive podrške Evropske unije, pronađu način da odgovore izazovima. S obzirom na to da će buduću vlast činiti najmanje 15 političkih partija i organizacija, različitih ideoloških i programskih ciljeva, biće neophodno pronaći jedinstveni politički obrazac na osnovu kojeg će funkcionisati i sprovoditi neophodne društvene i političke reforme u skladu sa standardima EU.

Takođe, ne treba sumnjati da će Evropska unija i od nove vlasti u Crnoj Gori očekivati jasne dokaze o postojanju jake političke volje da se proces integracija nastavi.

Ubrzavanje procesa integracija Crne Gore i sprovođenje standarda i vrijednosti Evropske unije, posebno u oblastima koje su precizno i jasno naznačene u svakom izvještaju Evropske komisije o napretku, predstavlja osnov i mjeru za postizanje političkog kompromisa različitih političkih ideologija buduće vlasti u Crnoj Gori.

Zamrzavanje parcijalnih i pojedinačnih političkih ciljeva u korist saradnje i zajedničke pravne, bezbjednosne, ekonomske i socijalne sigurnosti svih građana, ubrzaće put Crne Gore ka Evropskoj uniji. Kompromis i dogovor svih političkih subjekata o uspostavljanju civilizacijskih vrijednosti predstavlja još jednu vrijednost Evropske unije koju Crna Gora treba da osvoji.

DARKO IVANOVIĆ
izvršni direktor NVO "35mm"
darko35mm@gmail.com

"Ivov model"

Kao mali, dobar dio djetinjstva sam utrošio u ono što je počelo kao bezazlena igra, a potom pre-raslo u pravo malo takmičenje: organizovanje takozvane "lutrije" tokom koje bi mi, djeca iz trećeg i četvrtog solitera u Momišićima nudili zainteresovanim kupcima za 10 dinara - tiket sa brojem kome bi korespondirao odgovarajući koverat u kom bi bilo bukvalno sve što smo smatrali značajnim: od stripa iščupanog iz sredine "Politikinog zabavnika" preko igračkica iz kinder jajeta pa sve do pribora za likovno ili ako biste bili baš srećne ruke - i specijalizovane futrole za Blok 5. Dakako, bila je riječ o bloku za crtanje, mada da ste nas tada pitali, pokušali bismo da vam u igru "uvalimo" i čitav stambeni blok, sa tada - periferije grada.

Među nama, malim preduzetnicima, odvajao se Ivan koji je za razliku od nas svemu prišao studionije: imao je običaj dolaziti prije svih i rasporediti svoje, besprekorno čiste i uredne koverte, numerisao ih na mnogo ljepši način, sortirao po debljini i veličini, a ispred svega je stavljao pre-savijen papir na kom je pisalo LUTRIJA. Sa neizbježnim digitronom pod miškom, odlazio bi potonji, zapisujući i sabirajući "pazar" na kraju dana.

Ubrzo mu se pridružio brat, pa sestra.

Tim.

Razlika u pristupu nas je isprva zasmijavala, krenula su zadirkivanja i podsmijeh, potom i otvoreno ruganje. Mi smo bili mangupi koji su željeli brzu zaradu, nijesmo marili za red i u koverte smo stavljali uglavnom stvari da zadovoljimo formu. Ivan je, međutim, imao strategiju da kao mjesečnu nagradu, koju je mali genije osmislio kao "takmičenje svih koji su dobili glavnu nagradu nedjelje" - pokloni svoju HE-MAN figuricu.

Naravno, to je u to vrijeme, u našem "Sive lubanje silo" univerzumu bilo ravno ludilu, jer: ko daje neprocjenjivo bogatstvo za 10 dinara? Govorili smo mu da i ovo kao i školu - shvata preozbiljno i rugali smo mu se do besvijesti. Drugi, uglavnom kupci - nijesu mislili tako. Njegov "štant" je bio najposjećeniji, brzo bi mu nestalo koverata i onda bi opet krenulo zafrkavanje.

A onda smo i mi počeli da kupujemo srećke kod Ivana.

Jer, uprkos svemu - ipak je to bio He-Man, zar ne.

I gdje ćeš bolje nego da ga uzmeš tom malom uštogljenom uobraženku?

He-mena je na kraju dobila djevojčica iz ulaza 11, i dala ga bratu od godinu dana da na njemu oštiri zube.

A Ivan je kupio novog - od novca za srećke. Kada mu je otac to vidio pomenuto častio ga je još jednog ali je Ivan već tada mogao da kupi i Skeletora i Orku i Hordaka.

A mi smo...pa sad, mi smo bili i pametniji i veći mangupi- ali nijesmo znali kako da prodajemo.

On je najednom postao vođa i ekspert za "lutriju", u uprkos priči iza leđa, osporavanjima i konstantnim preprekama u vidu zaglavljivanja lifta kada bi pošao po nove koverta - on je imao gotovo sve figurice popularne crtane serije a mi...pa mi smo imali - jedni druge da se tješimo.

Stoga, kada mi postavite pitanje - kako brže do EU- ja se sjetim Ivana:

Profesionalan pristup.

Upošljavanje provjerenog kadra.

Ukidanje amaterskog pristupa poslu - na svim nivoima.

Želja i strast za uspjehom.

Temeljna priprema.

Marketing uspjeha.

Umrežavanje.

Tako se ubrzavaju EU integracije.

Od arhive do ministra.

Od odricanja od službenog auta do zasađivanja po jednog drveta svakog mjeseca.

Dakle: sa po jednim Ivanom na svakoj poziciji koja trasira naš put.

I shvatiti, nije skupljanje figurica cilj: već kako si do njih došao.

VUK MARAŠ

*izvršni direktor Medijske asocijacije Jugoistočne evrope, alumnista ŠDR I bivši član Radne grupe za poglavlje 23
vuk.maras@masee.org*

Pregovori o pristupu Crne Gore – šminkanje reformi koje kod Evropske unije više ne prolazi

Zvaničnim početkom pregovora Crne Gore sa Evropskom unijom, koji se dogodio 29. juna 2012. godine, građani naše zemlje konačno su dobili nadu da će Crna Gora u jednom trenutku realno i postati članica Unije.

Ipak, da bismo i formalno postali članica EU, trebali smo da uradimo ogroman posao – usklađivanje politika, zakona, drugih akata i praksi sa standardima EU, koji se protežu kroz 35 pregovaračkih poglavlja, postalo je naš glavni zadatak. Taj zadatak, iako težak, nije bio neostvariv. Kako ćemo samo godinu dana kasnije svjedočiti – sam proces pregovora sa Republikom Hrvatskom okončan je nakon skoro šest godina, pa su u junu 2013. sa ovom zemljom pregovori – zaključeni. Analogno tome, u tom trenutku, mogli smo očekivati i da Crna Gora postane najnovija članica EU do kraja 2020. godine. Osam godina kasnije, ispostaviće se da je ovo bila zabluda. Primarno zbog nečinjenja naše vlasti. Naravno, zbog brojnih problema unutar same Unije, entuzijazam za proširenjem kod građana EU manji je nego ranije. Ipak, naš dio odgovornosti leži u tome što im ni jednim postupkom nismo pokazali da im je mišljenje možda pogrešno.

Ubrzo po zvaničnom početku pregovora krenula su otvaranja, ali i zatvaranja nekih poglavlja. Ipak, svako ko je imao makar malo iskustva u vezi sa pregovorima znao je da su naši najveći izazovi poglavlja 23 i 24, koja se tiču pravosuđa, vladavine prava, borbe protiv korupcije i organizovanog kriminala, te ljudskih prava. Da bi uspješno zatvorila ova pregovaračka poglavlja Crna Gora je morala da obezbijedi jasne, konkretne i mjerljive rezultate. Već iz primjera ranije pomenute Hrvatske znali smo i da će oni najkorumpiraniji funkcioneri svoj položaj iz vrha vlasti morati preseliti na novu lokaciju – prvo na optuženičku klupu pa onda i u zatvor u Spužu. Ovo je bila jedina moguća kulminacija reformi u poglavljima 23. i 24. Ujedno, svima sa makar malo iskustva bilo je jasno da dosadašnja vlast, koja je 30 godina bila činilac svih korupcijskih afera, taj proces neće imati snage da privede kraju, jer bi to značilo da mora da “pojede” samu sebe.

U kontinuitetu su se uspostavljale pregovaračke strukture, izmijenio se Ustav, mijenjali su se zakoni, usvajala nova podzakonska akta, uspostavljale institucije u raznim oblastima, postavljala nova rukovodstva postojećih institucija, samo kako bi se pokazalo da postoji spremnosti da se postane član velike porodice razvijenih evropskih zemalja. Svega je bilo samo su rezultati falili. Nije bilo političke volje da Crna Gora i stvarno usvoji EU standarde.

Relevantne nevladine organizacije i slobodni mediji u kontinuitetu su ukazivali na nedostatke rezultata i moguće negativne posledice po crnogorske pregovore. Umjesto boljih rezultata, što joj je bio posao, Vlada ali i cijela vlast vodili su kampanje protiv onih koji su ukazivali na probleme.

Hronični nedostatak rezultata u velikom broju oblasti, a posebno u poglavljima 23 i 24 doveli su do toga da pregovori Crne Gore sa Evropskom unijom budu de facto blokirani. Iako smo u junu 2020. godine posle dužeg vremena otvorili još jedno, poslednje poglavlje, suštinskih pomaka u pregovaračkom procesu nema. Samo neki od mnogih primjera, najbolje ilustruju koliko je Crna Gora obesmisllila pregovarački proces.

Agencija za sprječavanje korupcije, koja je počela sa radom 2016. godine trebalo je da konačno donese opipljive rezultate u toj oblasti. Umjesto toga, na njeno čelo je postavljena osoba bez iskustva u ovoj oblasti, ali koja je u bliskim rodbinskim odnosima sa tadašnjim potpredsjednikom Vlade, a sadašnjim još uvijek Premijerom. Tako, ključni rezultati Agencije za sprječavanje korupcije bili su, nažalost, nezakonita izbacivanja predstavnika civilnog sektora iz važnih tijela – Savjeta same Agencije ali i Savjeta RTCG. Umjesto antikorupcijske institucije, Agencija je postala tijelo za pokušaj prevaspitavanja relevantnog NVO sektora u Crnoj Gori.

Sa druge strane, Tužilaštvo predvođeno novim rukovodstvom – vrhovnim i specijalnim, pokazalo nam je kako izgleda selektivna pravda. I sami umiješani u brojne afere, rukovodioci tužilaštva, pokazali su nam koliko pravda može biti različita, u zavisnosti od toga na koga se primjenjuje. Oni sa stvarnom političkom moći bili su nedostižni. Štaviše, svaka afera koja je nedvosmisleno uključivala ova lica bivala je obesmišljena upravo od strane tužilaštva. Za neke druge, koji su bili manje politički podobni vrhu vlasti, pravda je imala sasvim druge planove. Svesrdnu pomoć urušavanju pravosudnog sistema pružila je predsjednica Vrhovnog suda, koja suprotno Ustavu, ovu funkciju obavlja treći put zaredom.

Bezbroj je primjera koji pokazuju da smo EU standarde usvojili samo deklarativno, dok u praksi konstantno pokazujemo suprotno. Zbog toga, jedan od brojnih velikih zadataka nove vlasti biće da odblokira pregovarački proces. Građanima se jasno mora staviti do znanja šta su ključne primjedbe EU, ko su najslabije karike u lancu, kako će se obezbijediti proces odgovornosti za reforme i kako će se doći do kredibilnih rezultata. Samo na taj način Crna Gora može suštinski zakoračiti dalje ka Evropskoj uniji. Sve drugo bilo bi šminkanje reformi, koje kod Unije odavno više ne prolazi.

SUZANA RAĐEVIĆ

novinarka Redakcije Politike, dnevna novina „Dan”
radevic.suzana@gmail.com

Nova većina da ubrza proces reformi u pregovorima sa EU

Rečenice „Budućnost Crne Gore je u Evropskoj uniji” i „Ne postoji alternativa procesu evropskih integracija kad je Crna Gora u pitanju” čuju se gotovo svakodnevno, a da li se na njihovom ostvarenju i suštinski radi i kojom dinamikom, pitanja su na koja bi zasigurno dobili najrazličitije odgovore pa čak i od ljudi koji djeluju u istom resoru. Ipak, jedno je sigurno, u ovoj 2020. godini koja je započela pandemijom korona virusa i izazvala krizu u cijelom svijetu posebno na ekonomskom planu, i kad je sve djelovalo nemoguće, Crna Gora je posle osam godina pregovora, otvorila i poslednje od 33 pregovaračka poglavlja, prihvatila novu metodologiju pregovaranja za ulazak u EU, dobila novog šefa Delegacije EU i što je najsimptomatičnije - Crna Gora više nije jedina zemlja u Evropi u kojoj preko tri decenije nije promijenjena vlast. Na parlamentarnim izborima, 30. avgusta građani Crne Gore su glasali za promjene. Novi trojac, koji je do juče djelovao iz opozicionih klupa, obavezao se da neće mijenjati spoljnopolitički kurs već će ojačati i unaprijediti saradnju sa NATO savezom i brzo, u potpunosti i predano sprovesti sve reforme potrebne za punopravno članstvo Crne Gore u EU. I nije da im se slijepo vjeruje na riječ, ali su sve oči sada uprte u njih. Ne očekuju se čuda, ali se očekuje da se sa riječi pređe na djela. Konkretna djela, čiji će rezultati donijeti dobro svim građanima Crne Gore. Tako da, ono što je nekada opoziciona garnitura a sada nova parlamentarna većina godinama isticala kao nedostatak u pregovaračkom procesu, neispunjavanje privremenih mjerila u ključnim poglavljima 23. i 24. a koja podrazumjevaju reformu pravosuđa, borbu protiv korupcije i organizovanog kriminala, slobodu medija, oslobađanje zarobljenih institucija...sada treba da na djelima pokažu da „znaju kako da se sa tim problemima uhvate u koštac”. I nisu to samo njihove riječi, slab pomak u tim oblastima konstatovan je i u mnogim međunarodnim izvještajima koji su se iz godine u godinu, bavili pregovaračkim procesom Crne Gore.

U svakom slučaju, ohrabruju poruke najvisočijih evropskih zvaničnika, nakon izbora 30. avgusta da će na svaki način podržati Crnu Goru na njenom evropskom putu, raduje i najava predstavljanja ekonomskog i investicionog plana za Zapadni Balkan čime će se pružiti novi podsticaj regionu za saniranje negativnih posljedica pandemije. Nema sumnje da će podrška EU ojačati ekonomski razvoj i konkurentnost ekonomija Zapadnog Balkana.

I zato, rok koji je Evropska komisija definisala kao ciljni za ulazak Crne Gore u EU - 2025. iz ove perspektive djeluje i više nego realan, iako je prije samo par mjeseci taj isti rok djelovao vrlo ambiciozno.

A kako smo krenuli sa promjenama, nije neočekivano i da cijeli proces završimo godinu dana ranije. Ko vjeruje u simboliku brojeva, podsjetiću da smo pregovore započeli 2012. godine, što znači da bi 2024. bilo 12 godina kako traju pregovori, 12 je simboličnih zvjezdica na zastavi Evropske unije a i 12 je oduvijek bio simbol sklada, zaokruživanja cjeline. Pa eto, nek' bude, da lično glasam da 2024. godina bude godina kada će Evropa i zvanično prigrliti Crnu Goru kao novu članicu. Do tada, posvetimo se reformama jer u tom procesu, svi pojedinačno moramo dati doprinos.

DANILO PAPOVIĆ
Građanska alijansa, pravni savjetnik
danilo@gamn.org

Crna Gora mora ubrzati proces EU integracija

Crna Gora je do prije nekoliko godina nedvosmisleno bila regionalni lider u procesu EU integracija. U prethodnom periodu dosta smo se oslanjali na tu “staru slavu”, dok relevantni izvještaji EU i civilnog sektora ukazuju na stagnaciju u ključnim reformskim procesima.

Ispunjavanje ključnih zadataka Crne Gore na evropskom putu zahtijeva snažnu političku volju. Reformski procesi koji predstavljaju stub evropskih integracija moraju se sprovesti mnogo brže i efikasnije, prije svega u oblasti pravosuđa, borbe protiv korupcije i organizovanog kriminala. Tu je i depolitizacija javne uprave kao osnov uspostavljanja efikasnih i nezavisnih institucija.

Sprovođenje aktivnosti i obaveza iz svih pregovaračkih poglavlja zahtijeva mnogo bolju koordinaciju i političku podršku. Takođe, dinamika i kvalitet sprovođenja reformi moraju se unaprijediti. Analizirajući godine iza nas možemo doći do zaključka da smo evropskim putem koračali prilično sporo, što je i ugrozilo naš regionalni primat.

Politički sukobi i odsustvo dijaloga doveli su i do faktičkog poništenja efekata Ustavnih amandamana u praksi. Iz tog razloga, pitanje izbora članova Sudskog savjeta i Vrhovog državnog tužioca moraju se naći na listi prioriteta za dijalog, a u cilju pronalaženja personalnih rješenja koja će biti prihvatljiva kvalifikovanoj skupštinskoj većini. Svi politički subjekti treba upravo kroz saradnju da dokažu da su im EU integracije zaista prioritet.

Poseban problem predstavlja planiranje i izvještavanje o procesu EU integracija, koje sprovode crnogorske institucije. Akcioni planovi moraju se pripremati uz veći fokus na rezultate. S tim u vezi, i izvještavanje mora pokazati ne samo koje aktivnosti su realizovane već koji su njihovi efekti. Prikrivanje slabih rezultata obično se odvija kroz prikaz nerazumljivih tehničkih izvještaja, koji obiluju statističkim podacima i listama realizovanih aktivnosti. Podaci prikazani na taj način sami po sebi ne govore ništa, ne ukazuju na probleme, prepreke i nemaju kritički pristup već obično služe institucijama kao dobra maska za neurađeno.

Kako bi se reforme sprovodile efikasno, institucije moraju blagovremeno planirati neophodne kapacitete. To je jedan od preduslova da se ubrza dinamika procesa pristupanja u narednom periodu. Jačanje kadrovskih kapaciteta u procesu EU integracija mora biti visoko na ljestvici prioriteta, imajući u vidu da su kroz program pristupanja Crne Gore EU, precizno definisane oblasti u kojima je neophodna kadrovska intervencija.

Otvorenost i participativnost u procesu EU integracija od velike je važnosti. U prethodnom periodu, bilo je pozitivnih pomaka na ovom polju, međutim mora se raditi na daljoj otvorenosti pregovaračkog procesa i omogućiti da učešće civilnog sektora i zainteresovane javnosti u procesu pregovora ne bude samo formalne prirode.

Uz ekonomske i finansijske izazove koji su pred nama, veoma je bitno pravilno budžetiranje aktivnosti i realna procjena finansijskih kapaciteta institucija u procesu pristupanja EU.

Dosadašnja praksa je pokazala da su se potrebna sredstva za realizaciju akcionih planova određivala paušalno, bez detaljne analize već više radi zadovoljenja forme. Izvještaji o realizaciji aktivnosti takođe nisu sadržali dovoljno precizne finansijske podatke, kako bi se mogao uporediti plan sa realnim troškovima.

Učeci iz grešaka, u godinama koje slijede politička volja mora biti usmjerena na odlučnije i brže sprovođenje suštinskih i sveobuhvatnih reformi, što je ujedno najkraći put ka EU.

